

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 339.543.624(4-6ЄС)

Яна Алексєєва

СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто проблему створення зони вільної торгівлі з ЄС та можливі наслідки її впливу на продовольчу безпеку. Визначено проблемні питання для застосування механізмів державного управління.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, продовольча безпека, ЄС.

Постановка проблеми

Створення спільного ринку, де товари, люди, послуги і капітал рухаються вільно, було однією з головних цілей Договору про Європейську Економічну Спільноту, створену в 1957 році. Єдиний європейський акт 1986 року надав новий імпульс для досягнення цієї мети та замінив термін «спільний ринок» на «внутрішній ринок», визначивши його як «... простір без внутрішніх кордонів, з вільним пересуванням товарів, осіб, послуг і капіталу відповідно до положень Договору» [5, с. 14].

Вільний рух товарів є основою внутрішнього ринку і включає в себе:

- усунення всіх перешкод в торгівлі, таких як митні збори і збори, що мають еквівалентну дію;
- усунення кількісних обмежень та всіх заходів, що мають рівнозначний ефект, хоча і з чітко визначеними винятками;
- заборону дискримінаційних внутрішніх податків на товари з інших держав-членів;
- заборону державної допомоги та субсидій без дозволу Європейської Комісії;
- боротьбу з дискримінацією в сфері державних закупівель як товарів, так і послуг.

Так, держави-члени часто надавали перевагу національним компаніям за великими державними контрактами на поставку товарів, робіт і послуг за державний кошт, включаючи кошти місцевих громад. ЄС прийняв ряд рішучих заходів, спрямованих на усунення та попередження таких випадків. Вільний рух людей і послуг дозволяє громадянам країн ЄС працювати на всій його території, зокрема як найманим працівникам, так і самозайнятим особам, тобто вести власну справу.

Слід окремо розглянути різницю між створенням зони вільної торгівлі, митного союзу, внутрішнього (спільного) ринку та економічного і валютного Союзу. Все це є формами організації регіональної економічної інтеграції, які відповідно до правил ГАТТ/СОТ мають відповідати одному важливому критерію – включати майже всю торгівлю та не збільшувати в цілому перешкоди у зовнішній торгівлі.

В угодах про вільну торгівлю (про створення зон вільної торгівлі) держави-учасниці погоджуються скасувати

чи зменшити значну кількість мита поміж собою. Тим не менше, вони зберігають свою автономну зовнішню торговельну політику стосовно третіх країн. Це вимагає введення досить дорогої та складної системи визначення країни походження відповідного товару, щоб застосувати узгоджені ставки мита для конкретної країни.

Митний союз робить додатковий крок, зокрема – приймається єдиний загальний митний тариф на відповідний товар при його ввезенні чи експорті на територію будь-якої держави-учасниці.

Внутрішній ринок, у свою чергу, також включає в себе інші фактори виробництва, в термінології ЄС інші «свободи», а саме: вільне пересування людей, послуг і капіталу, а також інші загальні політики, зокрема у сфері конкуренції, сільського господарства або навколишнього середовища тощо.

Нарешті, в економічному та валютному союзі економічні політики «успільнотнюються», тобто їх здійснення у визначених межах передається на наднаціональний рівень та впроваджується єдина валюта.

Таким чином, враховуючи цей понад 50-ти річний досвід європейської інтеграції, стає зрозумілим, чому економічна, секторальна та торговельна частини Угоди про асоціацію є найбільшими за обсягом її складовими. Разом з тим, саме детальний характер цих частин УА дозволяє їх використання не тільки для регулювання двосторонньої торгівлі між Сторонами, а й за наявності політичної волі та за підтримки суспільства певною мірою – як основи для нової моделі соціально-економічного розвитку України. Відповідно, частина УА щодо поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) передбачає далекосяжне спрощення у взаємній торгівлі та відповідну гармонізацію правил, що регулюють цю сферу: як тих, що стосуються внутрішніх правил, так і тих, що регулюють зовнішньоторговельну політику. Загальною її метою буде поступова інтеграція України до внутрішнього ринку ЄС – залучення до описаних вище свобод в рамках європейського простору.

Зазвичай, угоди про вільну торгівлю включають положення про скасування або суттєве зниження мита чи митних зборів, спрощення процедур у торгівлі між Сторонами, що їх уклали. За останнє десятиліття, водночас, розвинулась тенденція до розширення сфер, що охоплюються такими угодами. Вони отримали назву ЗВТ+ чи угоди «нового покоління», а у практиці ЄС – поглиблених та всеосяжних. Звідси, саме поняття всеосяжної ЗВТ означає спрощення (лібералізацію) торгівлі не лише значною частиною товарів (приблизно 95 % груп товарів), а й послуг, руху капіталу та платежів. Водночас, під поглибленою ЗВТ розуміють поступову гармонізацію у регуляторних (що регулюють економічну діяльність) сферах (станданти, оцінка відповідності товару стандартам, конкурентна політика, державні закупівлі тощо). Тобто всеосяжність стосується доступу товарів чи можливості для певної економічно-торговельної діяльності потрапити на ринок іншої Сторони. А поглибленість – гармонізації внутрішніх правил економічної політики, у т.ч. тих, що можуть створювати чи

сприяти виникненню економічних конкурентних переваг з метою гарантування того, що бізнес Сторін працює, наскільки це можливо, за подібними та рівними правилами. Разом з тим, останнє значною мірою залежить від панівних в державі чи об'єднанні держав уявлень щодо цінностей та змісту, суті і мети соціально-економічної моделі, у т. ч. її ефективності.

У сучасному світі держави обмежують міжнародну торгівлю не стільки за допомогою такого способу захисту внутрішнього ринку, як підвищення мита чи інших аналогічних (еквівалентних за наслідками) зборів, ефект якого в багатьох випадках як довготривалого засобу сумнівний, скільки за допомогою підвищення чи встановлення внутрішніх відмінних стандартів як для промислових товарів (стандартизація, метрологія, акредитація тощо), так і для сільськогосподарської продукції (санітарні та фітосанітарні заходи).

Актуальним залишається на сьогодні питання підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. УА також регулюватиме значну частину економічних стандартів, встановлюючи механізм доступу до ринку, відповідні принципи, правила та процедури, маючи на меті усунення таких бар'єрів у торгівлі, попередження їх виникнення. Цей шлях в контексті гармонізації законодавства значною мірою повторює той, який пройшов сам Європейський Союз протягом історії своєї економічної інтеграції. Тим не менш, підписання таких важливих міжнародних договорів, як УА між Україною та ЄС, значною мірою вплине на подальший розвиток нашої держави, а отже, на життя і добробут громадян.

Проблематика створення зони вільної торгівлі з ЄС є надзвичайно актуальною. Це зумовлює досить широке коло авторів, які займаються її вивченням. Серед українських авторів слід виділити, зокрема О. Бабаніна, О. Білоруса, І. Бураковського, А. Гальчинського, В. Геєця, І. Журбу, І. Тодорова, В. Чужикова, О. Шниркова та інших [2, с. 36].

До невіршених частин загальної проблеми, яким присвячена стаття, належить аналіз наслідків створення зони вільної торгівлі на економічну ситуацію в Україні, зокрема вплив на продовольчу безпеку.

Метою дослідження є аналіз теоретичних і практичних аспектів підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також вивчення потенційних наслідків та їх вплив на проблему продовольчого забезпечення.

Створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) належить до стратегічних цілей двостороннього торговельно-економічного співробітництва між Україною та ЄС на середньострокову перспективу. Підписання протоколу про приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ) пришвидшило початок переговорів про зону вільної торгівлі з ЄС. Дія Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) завершилася у 2008 р., що стало передумовою укладення Посиленої угоди Україна – ЄС, невід'ємною частиною є Положення про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ+). Угода про зону вільної торгівлі передбачє скасування митних тарифів, лібералізацію сфери послуг, вільний рух факторів виробництва, послаблення нетарифних бар'єрів, що сприятиме активізації товарних потоків між Україною та країнами ЄС. Таке додаткове розширення торговельних преференцій є актуальним, оскільки, як стверджують фахівці, вступ України до СОТ радикально не вплинув на покращення динаміки і структури зовнішньої торгівлі [6].

Метою створення поглибленої зони вільної торгівлі (ЗВТ+) між Україною та ЄС стало формування спільного економічного простору, який охоплює не тільки торгівлю товарами, але й торгівлю послугами, ринки державних закупівель тощо.

Стратегія переговорів між сторонами базувалася на досягненні балансу інтересів, враховуючи максимально можливий захист українського бізнесу з точки зору реальних перспектив доступу на ринки ЄС. 30 березня 2012 року у м. Брюссель (Королівство Бельгія) відбулось парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а саме – Асоціація та перша і остання сторінки Зони вільної торгівлі. 19 липня 2012 року відбулось остаточне парафування Угоди про Асоціацію. Підписання ж Зони вільної торгівлі українські фахівці очікують у лютому 2013 року. Тим не менш, в контексті підписання Угоди існує низка як переваг, так і загроз для вітчизняного товаровиробника, особливо в аграрному секторі та продовольчій сфері.

Відповідно до УА Україна та ЄС поглиблюватимуть співпрацю у цій сфері з метою:

- сприяння узгодженості політик у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості;
- посилення адміністративної спроможності на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики сільського господарства та політики розвитку сільських територій;
- заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища та тварин, включаючи поширення застосування методів органічного виробництва та використання біотехнологій, серед іншого, шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах;
- обміну знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських районів з метою сприяння економічному добробуту сільських громад, у тому числі шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;
- покращення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектору та ефективності і прозорості ринків, а також інвестиційних умов;
- сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва для сільськогосподарських виробників;
- посилення узгодженості позицій з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;
- заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості.

Для цього Україна зобов'язалась здійснити поступове наближення свого законодавства з відповідним законодавством та регуляторними стандартами ЄС, зокрема з таких питань, як політика якості сільськогосподарських продуктів, органічне виробництво, генетично модифіковані зернові, біорозмаїття, маркетингові стандарти для рослин, їх насіння, фруктів та овочів, а також живих тварин та продуктів тваринного походження. Загалом, Україна зобов'язалась здійснити адаптацію свого законодавства до близько 60-ти регламентів та директив ЄС у цій сфері, включаючи практику їх застосування.

Суворі загальні стандарти безпеки продукції та послуг, що існують на внутрішньому ринку ЄС, є життєво важливими для збереження здоров'я споживачів. Європейський Союз встановив загальні правила безпеки, що застосовуються до послуг, продуктів харчування і продовольчих товарів, яких повинні дотримуватися вироб-

ники та постачальники цих товарів і послуг. Ці правила стосуються систем моніторингу та попередження, створених для аналізу та попередження ризиків, а також для усунення небезпечних ситуацій. Введені окремі вимоги для продуктів, склад або виготовлення чи використання яких може становити небезпеку для споживачів.

У Європейському Союзі ефективно працюють правила, спрямовані на захист економічних і правових інтересів споживачів, зокрема у разі виникнення спорів.

В ЄС було введено заборону на недобросовісну практику торгівлі, прийнято необхідне законодавство, спрямоване на сприяння позасудовому вирішенню суперечок і дрібних скарг, а також гармонізовано процедури припинення порушень в інтересах споживачів. А з метою ефективного застосування законодавства про захист прав споживачів, створено Європейську інформаційну мережу з питань захисту прав споживачів та відповідні національні мережі.

Важливе значення має законодавство ЄС щодо маркування продуктів харчування, упаковок та їх вмісту та щодо маркування нехарчових товарів. Метою законодавства ЄС щодо маркування харчових продуктів є гарантування доступу споживачів до повної та достовірної інформації про склад продуктів. Деякі харчові продукти, зокрема, такі як генетично модифіковані організми, алергенні продукти, дитяче харчування, різні напої тощо, підпадають під спеціальні, більш суворі правила.

Маркування непродовольчих товарів повинне містити конкретну інформацію з метою гарантування їх безпечного використання і надання можливості споживачам здійснити реальний вибір товару. Крім того, встановлені вимоги до упаковки харчових продуктів.

Таким чином, з метою ефективної гармонізації своєї системи захисту прав споживачів Україна має в середньому протягом трьох років ефективно імплементувати понад 20 регламентів та директив ЄС з питань, зазначених вище.

Стратегічною вигодою від створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною і ЄС буде запровадження раціонального прозорого регуляторного середовища та поліпшення за рахунок цього інвестиційного клімату в Україні. Процес гармонізації законодавства має відбуватися через моніторинг громадськості, урядових і ділових структур, а успішне просування в цьому напрямі могло б заохочуватися збільшенням обсягів фінансової і технічної допомоги.

Серед можливих переваг від створення зони вільної торгівлі з ЄС слід відзначити:

- стимулювання розвитку конкуренції та обмеження монополізму;
- збільшення обсягів інвестицій з країн-членів ЄС в економіку України;
- покращення доступу українських товарів на ринок ЄС;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції у зв'язку із впровадженням нових стандартів;
- зростання обсягів продажу сільськогосподарської продукції традиційних експортоорієнтованих галузей (зерно, олія);
- покращення доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо;
- зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у рамках співробітництва у сфері санітарних та фіто-санітарних заходів.

До можливих ризиків для України при створенні ЗВТ з ЄС належать:

- посилення конкурентного тиску на внутрішньому ринку України;
- зростання рівня структурного безробіття у короткостроковій перспективі;
- витіснення національного виробника з внутрішнього ринку;
- зростання негативного для України сальдо двосторонньої торгівлі через погіршення структури експорту у зв'язку із переорієнтацією вітчизняних експортерів з експорту готової продукції на експорт сировини та напівфабрикатів;
- дефіцит вітчизняних товарів на внутрішньому ринку у зв'язку з експортною переорієнтацією виробників;
- брак коштів та необхідність пошуку партнерів і інвесторів з метою модернізації виробництва; необхідність пошуку партнерів і інвесторів з метою модернізації виробництва;
- необхідність переоснащення та зміни технологій виробництва;
- обмеженість можливості надання захисту «молодим» галузям, які ще не досягли належного рівня конкурентоспроможності та потребують державної підтримки;
- зниження конкурентоспроможності національної сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку у зв'язку з наявністю потужної системи державної підтримки сільського господарства ЄС;
- зниження попиту на сільськогосподарську техніку національного виробництва [1, с. 222].

Існуючі негативні тенденції в зовнішній торгівлі України з країнами ЄС, зокрема перевищення обсягів імпорту над обсягами експорту та сировинна орієнтація експорту, створюють низку загроз продовольчій безпеці держави. Україна не готова до відкриття свого внутрішнього ринку товарів і послуг для компаній країн ЄС негайно після підписання відповідної угоди.

☞ Процес підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є надзвичайно складним. Україна, на відміну від інших держав, перебуває в більш складному становищі, що пов'язане з:

- обмеженим фінансовим забезпеченням процесу адаптації стандартів України до стандартів ЄС. Зокрема, сумарні витрати на адаптацію до стандартів ЄС тільки м'ясної промисловості Польщі сягнули 2 млрд євро [4, с. 319].
- обмеженим фінансово-ресурсним забезпеченням процесу переговорів (Південна Корея, чисельність населення якої така ж, як в Україні, залучала до подібних переговорів у п'ятеро більше фахівців, ніж Україна);
- некваліфікованою підготовкою тарифних пропозицій (деякі тарифи, які вдалося відстояти Україні шляхом переговорів з питань вступу до СОТ, виявилися або завищеними (30 % для соняшникової олії) або непотрібними (мито на імпорту йогуртів з Європи, коли 99 % їх ввозиться з РФ).

Стосовно створення ЗВТ між Україною та ЄС, лібералізації підлягатиме 95 % загального обсягу торгівлі товарами і тільки 5 % становитимуть винятки.

Реалізація ЗВТ вимагатиме від українських державних і ділових кіл знаходження балансу інтересів для досягнення вищого рівня євроінтеграції. Більшість вимог, які Україна мусить виконати для створення поглибленої ЗВТ, збігаються з програмою важливих реформ, успішна реалізація яких може надати потужний імпульс загальному розвитку країни.

Таким чином, приєднання України до зони вільної торгівлі з ЄС, з одного боку, сприятиме економічній ефективності, з іншого боку, може посилити загрози продовольчій безпеці, що стосуватиметься вітчизняного сільськогосподарського комплексу.

Перспективи подальших досліджень. Подальше вивчення даної проблеми буде пов'язане з пошуком механізмів державного управління, застосування яких ефективно впливатиме на покращення ситуації в Україні у сфері продовольчого забезпечення.

Література.

1. Бабанін О. С. Проблеми і перспективи формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС / О. С. Бабанін // Стратегічні пріоритети. – № 4(13). – 2009. – С. 219–224.

2. Бураковський І. Економічні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом: кількісна оцінка / І. Бураковський, В. Мовчан // Відносини Україна – ЄС у багатополлярному світі: стан і перспективи на майбутнє: Матер. міжнар. конфер. (Київ, 23 листопада 2009 р.). – К.: Стило, 2010. – С. 36–40.

3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.

4. Шумило О. Оцінка наслідків угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2007. – С. 319.

5. Official Journal of the European Union. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/JOH.html.do?uri=OJ:C:2010:083:SOM:EN:HTML>. Consolidated version of the Treaty on European Union.

6. The fifteenth EU-Ukraine Cooperation Council was held yesterday in Brussels (16/05/2012) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2012/2012_05_16_2_en.htm. Video. Cooperation Council 2012: press conference – Part 1 // [http://www.council-tvnewsroom.eu/event/eu-ukraine/Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union](http://www.council-tvnewsroom.eu/event/eu-ukraine/Consolidated%20version%20of%20the%20Treaty%20on%20the%20Functioning%20of%20the%20European%20Union).

УДК 342.72-058.862

Ярослав Бордіян

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті здійснено розгляд та аналіз проблем щодо захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб з їх числа.

Напрацьовано пропозиції щодо покращення роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, та особами з їх числа і запропоновано шляхи ефективної їх соціалізації.

© Бордіян Я.І., 2013.

Ключові слова: діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; соціальні гуртожитки; випускники інтернатних закладів; захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа.

✎ Одним з важливих завдань держави як суб'єкта розвитку здорового суспільства є сприяння розвитку підростаючого покоління та задоволення його потреб відповідно до вимог часу. Підтвердженням важливості значення становища дітей, їх правового та соціального захисту, створення сприятливих умов для фізичного, інтелектуального й духовного розвитку, повноцінної життєдіяльності в майбутньому є підписання і ратифікація державою Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини, прийнятої 44-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 року [1] та прийняття окремою 52 статтею Конституції України положень щодо дітей [2].

Термін «Діти», згідно зі Словником-довідником для соціальних працівників та соціальних педагогів [3], визначається як особлива соціально-демографічна група населення, яка має не лише визначені законом вікові межі (за Конвенцією ООН про права дитини – від народження до 18 років), а й свої специфічні потреби, інтереси і права. У суспільстві діти захищені соціальними, юридичними й моральними нормами, проте, через недостатню здатність задовольнити свої потреби і захищати інтереси вимагають соціального піклування і відповідальності родини, а також держави і суспільства в цілому.

Однією з категорій дітей, які потребують особливої підтримки з боку держави, є діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також особи з їх числа.

Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [4] визначено терміни - дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки; діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, та безпритульні діти-особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були уналежнені до дітей, позбавлених батьківського піклування, а також правові, організаційні, соціальні засади та гарантії їх державної підтримки. Необхідно зазначити, що статтею 8 даного закону встановлено, що держава здійснює повне забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа.

Важливим завданням реалізації соціальної політики стосовно даної категорії дітей залишається забезпечення їх прав та створення умов щодо ефективної соціалізації.

✎ Дана проблематика стала предметом досліджень багатьох вітчизняних соціологів, спеціалістів